

Горбань Т.Ю.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

РОСІЙСЬКІ ЕТНОПОЛІТИЧНІ СТЕРЕОТИПИ ІМПЕРСЬКОЇ ДОБИ І СУЧАСНІ ПРОПАГАНДИСТСЬКІ МІФИ (ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ «УКРАЇНСЬКОГО ПИТАННЯ»)

У статті розглядаються витoki псевдоісторичних міфів, які озвучує керівництво Російської Федерації і поширює російська пропаганда для «обґрунтування» військової агресії Росії проти України. Зазначається, що етнополітичні концепції, які визначали внутрішню політику Російської імперії наприкінці XIX – на початку XX століть, не втратили актуальності і в сучасній Росії, слугуючи й нині ідеологічним обґрунтуванням її великодержавницьких претензій. Показано, що регулярно проголошувані упродовж останніх років президентом РФ та його оточенням пропагандистські гасла, суть яких зводиться до заперечення існування українського народу та української мови, нав'язування російському загалу думки про «один народ», «штучне розділення» росіян і українців, здійснене силами «внутрішніх і зовнішніх ворогів» і т. ін., не лише впевнено базуються на ідеологічних постулатах більш ніж столітньої давнини, а й часто є практично дослівним повторенням висловлювань відомих великодержавників-українофобів початку XX ст. – політичних, громадських, військових діячів, науковців, публіцистів тощо. Розкриття теми дослідження здійснюється на основі залучення низки репрезентативних джерел. При виконанні дослідження насамперед застосовувався такий основоположний принцип історичного пізнання, як неупередженість при аналізі подій, процесів і явищ. Основний зміст узагальнюючих висновків і напрямів подальших досліджень з цієї проблеми полягає в тому, що за давніми етнополітичними стереотипами, сформованими у минулі століття російською імперською політичною думкою, демонструють очевидну тривкість і життєздатність, не тільки являючи собою живильне середовище для продукування політичних міфів і псевдонаукових концепцій у сучасній РФ, але знаходять і практичну реалізацію – у війні, яку Росія розпочала проти України, прагнучи втілити ці міфи в життя. Отже, не доводиться сумніватися в тому, що вивчення такого роду російських наративів є необхідним для максимально повного усвідомлення як існуючих, так і потенційних загроз і викликів, які ставить перед Україною сучасна російська держава з неминучими імперськими амбіціями.

Ключові слова: російська пропаганда, псевдоісторичні міфи, етнополітичні стереотипи, «один народ», «одна мова», імперські амбіції.

Постановка проблеми. Проблема українсько-російських відносин, яка в умовах нинішньої російсько-української війни набула максимальної гостроти, потребує дослідження найрізноманітніших її складових – і тих, що безпосередньо стосуються дня сьогоднішнього, і тих, що заглиблюються в історичну ретроспективу, де можна знайти витoki багатьох сьогоднішніх подій. Одна з таких складових – ідеологічне обґрунтування експансіоністських прагнень Росії по відношенню до України. Фальсифікація української історії, псевдоісторичні міфи, що їх озвучує керівництво Російської Федерації і поширює російська пропаганда для «обґрунтування» військової агресії Росії проти України, базуються на етнополітичних концепціях, які визначали внутрішню політику Російської імперії наприкінці XIX – на початку XX ст. і не втратили актуальності й у сучасній

Росії, вмотивовуючи її великодержавницькі претензії. Російські імперські наративи залишаються незмінними упродовж більш ніж столітнього періоду, та й про які зміни може йти мова, якщо, не змирившись зі здобуттям Україною незалежності, російські науковці і публіцисти, політичні і громадські діячі, цілковито в душі своїх ідейних однодумців рубежу XIX–XX ст., від 90-х рр. XX ст. і до сьогоднішнього дня заявляли і заявляють, що незалежна Україна є головною і найсерйознішою проблемою, яка стоїть перед Москвою [6, с. 382], називають «проблему українства» найбільшою внутрішньонаціональною проблемою для росіян на сьогодні, а саме поняття «українство» – «повернутою із небуття старою історичною фікцією» [13, с. 6]. У цьому контексті завдання українських істориків – а як справедливо зазначають вітчизняні науковці, «війна ведеться не тільки на полі

бою, а й у публічному просторі та на історичній ниві» [5, с. 6] – перешкоджати засміченню свідомості українців російською пропагандою, яка наполегливо і в різні способи намагається просувати російські імперські наративи, сформовані в душі дугінської «геополітики».

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Упродовж уже декількох десятиліть проблема українсько-російських відносин залишається однією з найбільш актуальних у вітчизняній історичній науці. Особливо помітне зростання інтересу до неї, обумовлене анексією Криму, захопленням частини Донбасу і фактичним початком російсько-української війни, спостерігається починаючи з 2014 р. Упродовж минулих десяти років з'явилася значна кількість праць, присвячених різним аспектам цієї проблематики, зокрема, дослідженню сучасної державної ідеології Росії та її втіленню в експансіоністській практиці РФ, аналізу концепції «русского мира» і її впливу на українсько-російські відносини, намаганням впроваджувати в українське суспільство неоліберальні російські ідеологеми тощо. Авторами численних статей та монографічних досліджень є А. Астаф'єв, О. Валевський, Р. Гула, С. Здіорук, О. Литвиненко, С. Плохій, М. Розумний, Р. Рукомеда, В. Ткаченко, В. Токман, М. Шульга, В. Яблонський, Л. Якубова та ін. Водночас надзвичайна важливість досліджень, які якнайглибше вивчають ті чи інші сторони вказаної проблеми, зокрема, витоки агресивної антиукраїнської пропаганди, що панує в сучасній РФ, є очевидною, особливо в умовах протистояння, яке триває не лише на військовому, а й на ідеологічно-пропагандистському фронті.

Постановка завдання. Метою статті є дослідити застосування постулатів етнополітичної доктрини російського самодержавства кінця XIX – початку XX ст., які проголошувалися знаковими представниками російської великодержавницької думки і визначали українсько-російські відносини, в сучасній російській політиці, офіційній пропаганді, науці тощо.

Виклад основного матеріалу. Розгляд поширюваних російською пропагандою псевдоісторичних міфів та їх історичних коренів розпочнемо з «головної і найсерйознішої проблеми, яка стоїть перед Москвою». Такою проблемою, як було сказано вище, провідний ідеолог рашизму О.Дугін вважає незалежність нашої держави.

Цілком очевидно, що такі переконання є прямим відображенням українофобських поглядів ревних поборників та популяризаторів етнопо-

літичної доктрини російського самодержавства XIX – початку XX ст., які навіть у гіпотетичній можливості виходу українських земель зі складу Російської імперії, ба у самій лише думці про таку можливість вбачали чи не найбільшу загрозу для імперії. Надзвичайно показовим у цьому контексті є висловлювання ідеолога російського націоналізму, відомого публіциста та громадсько-політичного діяча, співзасновника та очільника «Київського клубу російських націоналістів» А.Савенка, який наполягав на тому, що, хоча будь-який сепаратистський рух є нетерпимим і неприпустимим, український сепаратизм в ряду інших сепаратизмів має бути виокремлений як абсолютно особливий, оскільки саме він являє собою «цілковиту зраду». «Якщо «іногородницькі» сепаратизми замахуються на єдність і цілісність російської держави, то український сепаратизм заміряється на єдність і цілісність руського народу, етнографічна єдність якого сягає сивої глибини тисячоліть. Український сепаратизм вносить розбрат і зраду в саме середовище єдиного руського народу» [12]. Як бачимо, сутність «головної і найсерйознішої проблеми» залишилася незмінною, і ані час, ані різноманітні історичні події, які упродовж цього часу відбулися, не вплинули на пріоритети російської політичної думки і політичної пропаганди.

Ще одне улюблене питання сучасної російської пропаганди – мовне. Заперечення самого факту існування української мови (як і заперечення існування окремої української нації), яке не лише панує у пропаганді, а й загалом побутує в сучасному російському середовищі, принаймні в тій його частині, що орієнтована на «русский мир», по суті спирається на базову етнополітичну аксіому часів Російської імперії: «один руський народ – одна руська мова». В останні десятиліття існування імперії в її суспільно-політичному просторі, зокрема в публіцистичній сфері, де відбувалося жваве обговорення «українського питання», саме навколо мовної його складової ламалося особливо багато списів. Як зразок «символу віри» адептів національної політики самодержавної влади можна навести слова історика і славіста А.Стороженка, які є цитатою з його доповіді зібранню членів «Київського клубу російських націоналістів»: «на всьому просторі до Карпатських гір живе єдина руська мова, яка поділяється на наріччя великоросійське, малоросійське і білоруське» [14, с. 47]. Особливо ж затяті українофоби, не бажаючи визнавати українську мову як мову повноцінну і самодостатню, не лише заперечували

її існування, а й вдавалися до таких способів цього заперечення, які згодом активно використовуватимуть їхні духовні нащадки: продукування химерних вигадок. Яскравий приклад – твердження відомого своїми антиукраїнськими поглядами князя О. Волконського, який, назвавши українську мову «тяжкою і нудною», заявляв: «підготовляючи український сепаратизм, австрійська влада поставила за мету створити на основі малоросійського наріччя нову штучну «українську» мову» [2, с. 98]. Втім, про «австрійські підступи», і не лише стосовно мови, йтиметься далі.

Водночас за імперської доби бачимо намагання створити «наукові основи» невизнання української мови. Знаним авторитетом у цьому питанні вважався професор словесності Київського університету Св. Володимира Т. Флоринський. Обґрунтовуючи на основі «наукового узагальнення» теорію «єдиного потоку руської культури», він стверджував, що «сучасна наука точно встановила факт цілісності і єдності всіх руських наріч у розумінні належності їх до однієї й тієї самої лінгвістичної категорії – руської мови». Будь-які відхилення від цього твердження в категоричній формі проголошувалися «безпідставними і ненауковими», тим більше – якщо йшлося про самостійність української мови [15, с. 336–337]. Намагаючись обґрунтувати беззаперечну, на його думку, «племінну спорідненість великорусів, малорусів та білорусів», Флоринський переконував, що існує «така велика кількість спільних етнічних особливостей, що на всі три народності не можна дивитися інакше як на частини одного цілого – руського народу. Це положення давно вже стало аксіомою в житті та науці» [15, с. 341]. Чи не це твердження – причому дійсно саме як аксіома, яка не потребує доказів – багато років не лише лунає з боку російської пропаганди, а й увійшло в російську науку?

Також у працях Т. Флоринського (як і у висловлюваннях цілої низки його однодумців, але наразі використовуємо саме цей приклад) знаходимо ще одну популярну в середовищі сучасних проповідників «русского мира» тезу: українська мова є геть непридатною для використання її в науково-освітній сфері (принаймні у сфері вищої освіти, якщо говорити про сьогодні). Сама лише думка про це здавалася переконаному українофобу «наївною і смішною», тож цілком закономірними бачаться намагання знаного науковця знайти якомога більш зневажливі епітети, говорячи про україномовні наукові праці (йшлося насамперед про доробок Наукового товариства імені Шевченка) та літературні твори [15, с. 376–377]. Навряд чи є потреба

говорити про наслідування такого роду прикладам в сучасному російському просторі.

Залишається додати, що як у постімперську, так і в пострадянську добу мовно-культурна сфера була останнім бастионом захисту доктрини «єдиноруськості» для її adeptів – навіть тоді, коли політичний проект «Великої Росії» зазнавав краху. Так, ще один відомий російський мовознавець, професор-славист Б. Ляпунов, який багато років працював у Новоросійському університеті, уже в 1919 р., коли фактом стало не тільки мовно-культурне, а й державно-політичне самовизначення українців, продовжував проповідувати «єдність руської мови в її наріччях», переконуючи (і повтворюючи таку саму тезу Т. Флоринського, висловлену значно раніше), що «русська літературна мова жодним чином не може вважатися винятково великоруською», вона є «загальноруським надбанням» [10, с. 398]. Зрозуміло, що в ході дискусії навколо «українського питання» в Російській імперії подібні «напрацювання» поважних професорів популяризувалися і публіцистами, і громадсько-політичними діячами різних гатунків, але однієї спрямованості.

При цьому зауважимо, що нині звернення до такого роду «теоретичних побудов» зустрічаються головним чином у сфері офіційної російської науки. Пропаганда ж не обтяжує себе зануренням у наукові глибини: дійсно, побачити бодай щось наукоподібне у – наприклад – химерних інтерпретаціях української історії, які періодично озвучує російський президент, можуть хіба що його переконані (і погано освічені) прихильники.

Не можемо не зазначити принагідно, що, послуговуючись тими самими теоретичними засадами, сучасна російська пропаганда де в чому якісно поступається імперській. Наведемо приклад. Відомий політичний діяч правого спрямування, депутат Державної думи Російської імперії, лідер неослов'янського руху В. Бобринський, очевидно, заради надання більш привабливих обрисів концепції «одного народу, однієї мови» ладен був заперечувати саме буття російської (великоруської) мови: «Я говорю, що такої мови немає; є багато великоруських говорів, і є великоруська вимова. Руська ж літературна мова є загальноруською, а не тільки великоруською» [16, с. 240]. Як бачимо, у прагненні довести факт існування «єдиноруської» мови як мови «єдиного руського народу» і науковці-лінгвісти, і політики подекуди готові були відмовити в самостійному існуванні не лише українській та білоруській, а й російській мові.

Від сучасних же колег графа Бобринського – депутатів Держдуми РФ, як, власне, і від представників інших російських політичних інститутів, годі чекати такої «толерантності». Їхня аргументація проста і зрозуміла для російського загалу: «української мови не існує, української нації не існує». І на додачу до цієї тези чим далі, тим частіше від початку війни лунає пропозиція фізично знищувати усіх українських громадян, які мають інші переконання. Погодьмося, що до такої думки не дійшли свого часу навіть найлютіші україножери (як їх влучно називали в середовищі української національно орієнтованої інтелігенції) царської доби.

Щодо української нації, то в російському пострадянському науковому дискурсі знаходимо твердження на кшталт «до революції російська нація була єдиною, а назви «великорус», «малорус», «білорус» сприймалися як поняття, що визначали **географічне місце** походження того чи іншого російського громадянина Російської Імперії. Національні ж сепаратисти надають їм етнографічного значення...» [13, с. 7]. Автор цієї тези, кандидат історичних наук і керівник «Православного центру імперських політичних досліджень» М.Смолін, повергаючи з небуття найабсурдніші етнополітичні стереотипи сторічної давності, майже дослівно повторює висловлювання генерала російської імператорської армії Ю.Романовського: «Слово «*українець*» – поняття географічне, а ніяк не національне і нічим не відрізняється від понять *пскович, москвич, сибіряк* і т.д., які є не показниками національного походження певної особи, а указанням на географічний пункт її осілості...» [11, с. 297].

Торкнувшись російської історичної науки, принаймні в особі її представника М.Смоліна, вважаємо за доцільне навести ще один промовистий приклад. На початку 2000-х рр. під егідою згаданого «Православного центру...» була перевидана книга досить відомого свого часу публіциста, громадсько-політичного діяча і київського цензора С.Щоголева «Український рух як сучасний етап південноруського сепаратизму», в анотації до якої автор був названий «найбільшим дослідником «українського» сепаратизму та автором двох капітальних досліджень». Характерно, що анотація і духом і літерою повторює відгуки російської преси на цей розлогий публіцистичний опус, появу якого в 1912 р. із захопленням вітали в імперських націоналістичних колах: «капітальна праця», «енциклопедія українського питання з російського погляду» тощо. Оскільки

аналізу поглядів Щоголева на український національний рух – які, як бачимо, в сучасній РФ є цілком затребуваними не лише у пропагандистській, а й у науковій царині – присвячена окрема стаття авторки цього дослідження [3], вважаємо за доцільне обмежитись сказаним. Маємо лише констатувати: в Росії початку ХХІ ст., як і за сто років до того, зразком «капітального дослідження» є «літературні вправи» (як називали публіцистику Щоголева представники українського демократичного руху початку ХХ ст.), створені на засадах на кшталт «як українців, так і українську мову вигадали поляки, а в Україні її поширює стадо зрадників – «свідомих українців»» [3, с. 28].

Від цієї «вершини наукової думки» логічно перейти до ще однієї дивної тези, яку періодично озвучує російський президент та його послідовники і яка зводиться до того, що існування українців як нації не просто заперечується, а проголошується «результатом австрійської (польської, польсько-австрійської, австро-німецької) інтриги», саме ж поняття «український народ» іменується «вигадкою австрійського Генерального штабу». Це є майже дослівним цитуванням вже згаданого О.Волконського, переконаного, що «австро-німецьке походження легенди про існування особливого українського народу не підлягає сумніву» [2, с. 120]. Не вбачаючи потреби в аналізі цих застарілих псевдоісторичних постулатів, зазначимо, що вони були надзвичайно популярними в останній добі існування Російської імперії і в різних варіантах виголошувалися адептами національної політики самодержавства. Як показову ілюстрацію до цього твердження наведемо ще одне міркування генерала Романовського, який проголошував, що саме австрійський уряд, підготувавши в Галичині «кадри сепаратистів», надалі використовував їх для пропаганди «ідеї відторгнення Малоросії» [11, с. 302]. При цьому царський генерал був переконаний, що в «українському питанні» Відень не лише діяв у спілці з Берліном, а й підпорядковується останньому: «український сепаратизм ... спрямовувався досвідченою й систематичною рукою германського інструктора», відокремлення Малоросії від Росії було головною підвалиною німецького плану «*Drang nach Osten*», у контексті чого «вожді українського сепаратизму були австро-німецькими клієнтами» [11, с. 298]. (Не можемо не зауважити принагідно, що, на думку В.Вернадського, саме вороже ставлення офіційної Росії до українського руху повернуло увагу керівників войовничого германізму, для якого таке ставлення видавалося сприятливим

фактором у ситуації можливої боротьби проти Росії [1, с. 216].)

Скажемо ще декілька слів про «підступних австрійців», яких нинішній президент РФ звинувачує у «штучному витворенні» українського народу. Проводячи паралелі між старими і сучасними російськими нарративами, звернемося до доробку А. Стороженка (публікувався також під псевдонімом А. Царинний). Український громадський діяч, який пройшов шлях від українофільства до «Київського клубу російських націоналістів», застерігав імперську владу, що Австрія зацікавлена в тому, аби «посягти такий розкол між півднем і північчю на мовному ґрунті, який би міг привести до політичного розколу Росії». Роль виконавця цього завдання, на думку Стороженка, австрійський уряд доручив М. Грушевському, «і над ним він ревно працював до початку світової війни» [17, с. 178]. У працях Стороженка знаходимо ще одну з найбільш вживаних у російській політичній думці вже понад століття тез: «українців вигадав Грушевський». Якщо вдається до більш точного цитування – Грушевський є «представником винайденого ним «українського» народу» [14, с. 47].

Цілком очевидно, що тема «вигаданості», «штучності» українського народу та його мови була чи не найпопулярнішою як в імперську добу, так і в сучасній РФ. А.Савенко, чий погляд вже наводилися на початку статті, писав так: «україномани винайшли окремий український народ, придумали для нього особливу «мову» і тепер створюють українську літературу, культуру і т. д., вбивають у голови своїх послідовників мрію про українську «самостійність»» [12]. Як бачимо, ідеї знаного українофоба імперської доби користуються великою популярністю і в сучасній Росії.

Так само базовими для сучасної російської псевдоісторичної міфотворчості є нарративи імперської доби, загальна суть яких зводиться до того, що розглядати «історію малоросів» потрібно тільки і винятково як складову російської («загальноросійської») історії. Саме їх бачимо в основі тверджень О.Дугіна на кшталт того, що український і білоруський етноси не еволюціонували з моменту розпаду Київської Русі, а вся історія України засвідчує про її належність до «загальноруської культури й цивілізації, а отже, український народ – це лише одна з гілок руського народу поряд з великоросами і білорусами» [6, с. 382]. Щодо культури, чи не те саме, по суті, простежується в поглядах ще одного переконаного великодержавника імперської доби, історика-славіста, професора І. Лин-

ниченка, який висловлював глибоку впевненість у тому, що «власної оригінальної, самостійної культури Малоросія ніколи не мала», й додавав, що можна, звичайно, шкодувати з приводу такої відсутності культурної самостійності, можна бажати її створення, але «не можна не визнавати цієї відсутності як факту минулого і сучасного». І як свого роду апофеоз власних розмірковувань виголошував пафосний заклик: «Станьмо спочатку людьми, потім руськими, а потім уже – якщо визнаємо за потрібне – великоросами, малоросами, білорусами...» [9, с. 260, 268]. Неможливо не побачити в наведених висловлюваннях вкрай знайомі мотиви, які від часу розпаду СРСР лунають у російській пропаганді.

Отже, в російській імперській риториці, приклади якої наведені у статті, бачимо теми для варіацій, що охоче використовуються російською пропагандою пострадянської доби. Йдеться, звичайно, про її більш «м'які» прояви, оскільки радикальний варіант вирішення «українського питання», як відомо, простий і невігядливий – «вбити всіх українців», до чого вже котрий рік поспіль дедалі активніше закликають російські пропагандисти різних гатунків.

Очевидно, що такого роду за давніми стереотипи лежали і в основі впевненості військово-політичного керівництва РФ у тому, що вторгнення російських військ в Україну радо вітатиметься місцевим населенням. На додачу до викладеного можна було б навести ще багато прикладів на підтвердження того, наскільки подібні уявлення російської влади є не лише далекими від дійсності, що очевидно, але й такими, які базуються на, образно кажучи, поїдених іржею часу нарративах. Однак на завершення вдамося лише до одного, причому пошлемося цього разу не на публіцистичну працю, а на звіт Київського губернського жандармського управління за 1911 р., присвячений аналізу «настроїв населення» та діяльності українських політичних партій. У вказаному документі, зокрема, наголошується, що на відміну від інтелігенції, «вихованої під впливом запеклих сепаратистів», загалом «малоросійське населення» являє собою «інертну масу, яка інстинктивно прагне злиття з великоросами» [8, арк. 3-3 зв.].

Дійсно, якщо говорити про вказаний період, то, як зазначає Я. Грицак, українські селяни, які й являли собою «загал малоросійського населення» (нагадаємо, що за станом на початок ХХ ст. українське населення більш ніж на 80% складалося із селян), мали лише певні «підсвідомі» зародки національної свідомості, які могли стати політич-

ним капіталом на майбутнє [4, с. 99]. Що, власне, і відбулося, але, судячи з виступів напередодні та на початку війни представників російської влади, президента РФ насамперед, цей факт залишився ними не поміченим. Натомість збереглося уявлення про поділ українців на національно свідомих українців-«ворогів» (які, ясна річ, підлягають репресіям) та основний загальний, «прихильний до Росії».

Важко утриматися наостанок від ще однієї невеличкої репліки. Київське губернське жандармське управління, з його скромним переконанням у тому, що більшість «малоросійського населення» «інстинктивно прагне злиття з великоросами» (в тих історичних умовах, про які сказано в попередньому абзаці), вочевидь не витримує жодного порівняння з сучасним російським МЗС, офіційна речниця якого М. Захарова в липні 2023 р., тобто в той час, коли вже минув понад рік від початку повномасштабної російської агресії і Україна побачила, що насправді являє собою «русский мир», заявила, що українці зовні ненавидять Путіна і дуже агресивні щодо нього саме тому, що *хотіли б*, аби Путін був у них президентом [7]. Навряд чи така заява потребує коментарю, в будь-якому разі адекватну відповідь важко сформулювати, не виходячи за рамки суворої академічної лексики.

Висновки. Отже, й сьогодні, як і понад століття тому, коли мова заходить про «українське питання», на російському політико-ідеологічному полі пишним квітом розцвітають традиційні українофобські великодержавницькі нарративи. Саме про це свідчать майже дослівно повторювані сучасними російськими політиками, пропагандистами, представниками науки і культури міркування активних поборників «великої руської нації» (таких як А. Волконский, А. Савенко, С. Щеголев, І. Лінниченко, А. Стороженко, Ю. Романовський, Т. Флоринський та ін.), висловлені ще на початку ХХ ст. Бачимо, що традиція використання імперських етнополітичних стереотипів демонструє надзвичайну стійкість і життєздатність, являючи собою живильне середовище для продукування політичних міфів і псевдонаукових концепцій у сучасній РФ, а результатом втілення в життя наведених у статті і їм подібних постулатів стала кривава загарбницька російсько-українська війна. Тож не доводиться сумніватися в тому, що вивчення такого роду російських нарративів є необхідним для максимального повного усвідомлення як існуючих, так і потенційних загроз і викликів, які ставить перед Україною сучасна російська держава з її неминущими імперськими амбіціями.

Список літератури:

1. Вернадский В. И. Украинский вопрос и русское общество // Вернадский В. И. Публицистические статьи / отв. ред. В. П. Волков. Москва : Наука, 1995. С. 212–222.
2. Волконский А. М. Историческая правда и украинофильская пропаганда. *Украинский сепаратизм в России. Идеология национального раскола* : сборник / сост., авт. предисл. М. Б. Смолин. Москва : Москва, 1998. С. 25–123.
3. Горбань Т. «Пресекать и карать... русофобство и мазепинство»: український рух у публіцистиці С. Н. Щоголева. *Актуальні питання гуманітарних наук*: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2019. Вип. 23. Том 1. С. 25–29.
4. Грицак Я. Нарис історії України: формування модерної української нації ХІХ – ХХ ст. : навч. посіб. Київ : Генеза, 1996. 360 с.
5. Грицюк В., Лисенко О., Пастушенко Т. Друга світова в контексті російсько-української війни: основні нарративи й перспективи дослідження. *Український історичний журнал*. 2024. № 4 (577). С. 5–23.
6. Дугин А. Г. Основы геополитики. Геополитическое будущее России. Москва : АРКТОГЕЯ – центр, 1999. 928 с.
7. Кобзар Ю. Украинцы хотят Путина: Захарова отметилась безумным заявлением. URL: <https://www.unian.net/russianworld/mariya-zaharova-zayavila-cto-ukraincy-hotyat-putina-v-kachestve-prezidenta-12343767.html>
8. Краткие сведения Киевского Охранного отделения о настроении населения, а также о деятельности революционных организаций за 1911 год в местностях Юго-Западного района. *ЦДДА у Києві* (Центр. Держ. історичний архів у Києві). Ф. 274. Оп. 1. Спр. 2962. Арк. 3–7.
9. Линниченко И. А. Малорусский вопрос и автономия Малороссии. Открытое письмо профессору М.С.Грушевскому. *Украинский сепаратизм в России. Идеология национального раскола*. С. 315–329.
10. Ляпунов Б. М. Единство русского языка в его наречиях. *Там же*. С. 385–398.
11. Романовский Ю. Д. Украинский сепаратизм и Германия. *Там же*. С. 296–312.
12. Савенко А. Заметки. *Киевлянин*. 1910. № 38. 7 февраля.

13. Смолин М. Украинский туман должен рассеяться и русское солнце взойдет : Предисловие. *Украинский сепаратизм в России. Идеология национального раскола*. С. 5–22.

14. Стороженко А. В. Происхождение и сущность украинофильства : Доклад собранию членов Клуба русских националистов в Киеве 17 ноября 1911 г. Киев : Типогр. «С.В. Кульженко», 1912. 58 с.

15. Флоринский Т. Д. Малорусский язык и «українсько-руський» літературний сепаратизм. *Украинский сепаратизм в России. Идеология национального раскола*. С. 330–384.

16. Фролов Ю. М. Русские и украинцы тысячу лет вместе : История русско-украинских отношений без ретуши. Кн. 1. Донецк : Донеччина, 2005. 367 с.

17. Царинный А. Украинское движение. *Украинский сепаратизм в России. Идеология национального раскола*. С. 133–252.

Gorban T.Yu. RUSSIAN ETHNO-POLITICAL STEREOTYPES OF THE IMPERIAL ERA AND MODERN PROPAGANDA MYTHS (THROUGH THE PRISM OF THE «UKRAINIAN ISSUE»)

The paper examines the origins of the pseudo-historical myths propounded by the leadership of the Russian Federation and disseminated by Russian propaganda to «justify» Russia's military aggression against Ukraine. It notes that the ethno-political concepts that determined the domestic policy of the Russian Empire in the late 19th and early 20th centuries have not lost their relevance in modern Russia and serve as an ideological justification for its imperialist claims. It demonstrates that the propaganda slogans regularly proclaimed in recent years by the President of the Russian Federation and his entourage, the essence of which is to deny the existence of the Ukrainian people and the Ukrainian language, to impose on the Russian public the idea of «one people», «artificial separation» of Russians and Ukrainians, carried out by the forces of «internal and external enemies», etc., are not only confidently based on ideological postulates from more than a century ago, but are often almost verbatim repetitions of the statements of well-known Ukrainophobic imperialist figures of the early 20th century – political, public, military leaders, scholars, publicists, etc. Disclosure of the research topic is carried out based on the involvement of a number of representative sources. During the research was primarily applied such a fundamental principle of historical knowledge as impartiality in the analysis of events, processes and phenomena. The main content of generalizing conclusions and directions of further research on this problem is that long-standing ethno-political stereotypes formed in the past centuries by Russian imperial political thought show obvious durability and vitality, not only being a breeding ground for the production of political myths and pseudo-scientific concepts in the modern Russian Federation, but also finding practical implementation in the war that Russia has launched against Ukraine, which seeks to bring these myths to life. Therefore, there is no doubt that the study of this kind of Russian narratives is necessary for the fullest possible understanding of both existing and potential threats and challenges posed to Ukraine by the modern Russian state with inevitable imperial ambitions.

Key words: Russian propaganda, pseudo-historical myths, ethno-political stereotypes, «one people», «one language», imperial ambitions.